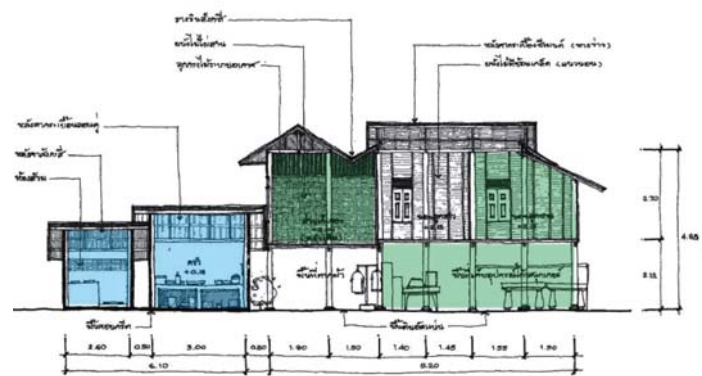
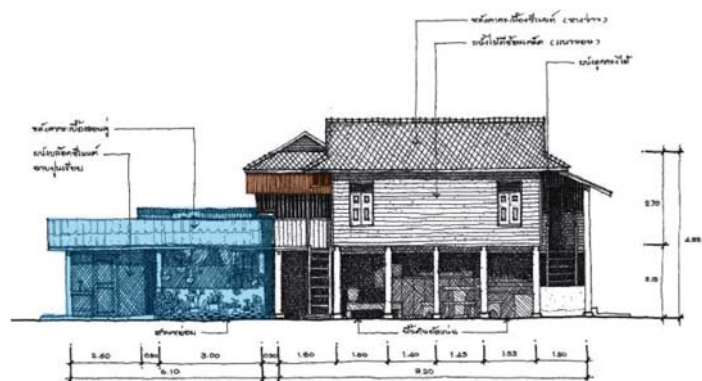




# พลวัตของเรือนพื้นถิ่น บ้านทุ่งต้อม สันป่าตอง เชียงใหม่

ณัฐรเชต มณีกร

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อรศิริ ปาณินท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

## บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เริ่มต้นจากความสนใจในการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชนกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพักอาศัยในช่วงระยะเวลาหนึ่งของทุกปีตั้งแต่วัยเยาว์ จึงรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และการใช้สอยของเรือน นำมาสู่การกำหนดประเด็นในการวิจัย และเกณฑ์การเลือกกรณีศึกษาของเรือนที่มีความแตกต่างกัน 3 บริบท คือ เรือนที่อยู่ติดกับถนนสายหลักของหมู่บ้าน เรือนที่ติดกับถนนสายรองของหมู่บ้าน และเรือนที่ติดกับลำเหมืองสาธารณะ

จากการศึกษาพบว่าเรือนที่ติดถนนสายหลักมีแนวโน้มจะปลูกสร้างอาคารร้านค้า ในขณะที่เรือนที่ตั้งสัมผัสกับลำเหมืองสาธารณะ กลับพบว่ามีการใช้ประโยชน์ของลำเหมืองน้อยลง ส่วนความเปลี่ยนแปลงของเรือนพบว่าทั้ง 3 บริบท เกิดจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นของเจ้าของเรือนและรูปแบบของเรือนที่ไม่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือ การแยกเรือนครัวออกมาสร้างใหม่ ทั้งที่แยกออกมาและเชื่อมต่อกับเรือนเดิม การปรับพื้นที่โล่งใต้ถุนเรือนซึ่งเคยเป็นพื้นที่เอนกประสงค์และมีอิสระได้ถูกกันให้เป็นพื้นที่เฉพาะ เช่น ห้องเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร ห้องรับแขก ห้องนอน เป็นต้น พื้นที่ด้านบนของเรือนพบว่า ห้องครัวบนเรือนเป็นส่วนที่ปรับเปลี่ยนมาก เพราะเมื่อแยกครัวออกไป พื้นที่ดังกล่าวถูกใช้เป็นที่เก็บของและเก็บเสื้อผ้า ส่วนความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบอาคาร คือ การก่อสร้างโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น บล็อกซีเมนต์ เสาคอนกรีตสำเร็จรูป หลังคากระเบื้องลอนคู่ ประตูหน้าต่าง อลูมิเนียม เป็นต้น

สรุปโดยรวมจะเห็นว่า ผู้อยู่อาศัยในเรือนพื้นถิ่นพยายามปรับเรือนให้เหมาะสมกับความต้องการร่วมสมัย พร้อมๆ กับต้องดูแลรักษาเรือนพื้นถิ่นที่ส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นวัสดุที่มีอายุจำกัด ทำให้การศึกษาเรื่องความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องจำเป็น และสามารถต่อยอดการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: เรือนพื้นถิ่น | พลวัต

\* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์เรื่อง “พลวัตของเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษา ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

# Dynamic Aspects of Vernacular Houses at Baan Tung Tom, San Patong, Chiangmai

**Nudtakhed Maneekorn**

Master of Arts in History of Architecture  
Faculty of Architecture, Silpakorn University

**Ornsiri Panin**

Faculty of Architecture, Kasetsart University

## Abstract

This research article began with an interest in the changes taking place in a community the author had the opportunity of staying in for a period once a year since youth. Physical and functional changes to the vernacular buildings have raised a number of issues that form the basis of this research and criteria for selecting case studies chosen out of three different contexts which are: 1) dwellings beside the main road in the community, 2) dwellings along the side roads, and 3) dwellings adjacent to public water trench.

From the study, it was found that buildings beside the main road tend to be stores while those adjacent to the water trench are making less use of the trench. Changes to the buildings have taken place in all three contexts and resulted from the need for more space. The most obvious is the cooking area that used to be part of the dwelling unit, has become storage space or closet, and a new kitchen has been built detached from or annexed to the main house. Space beneath the upper floor that was open and multifunctional, has been walled up and partitioned for specific use such as storage of farm equipment, living room and bedroom for example. The overall appearance has also changed as a result using new building materials such as cement blocks, precast concrete members, corrugated asbestos roofing, and aluminium window and door frames.

In conclusion, it can be seen that the occupants have adapted their dwelling to suit their needs in the present day as well as trying to preserve those that are mainly built of timber and have limited lifespan. This makes the study necessary so that further studies can be carried out.

**Keyword:** Vernacular Dwelling House | Dynamic | Change

## 1. กล่าวนำ

จากการศึกษาว่าด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคเหนือของไทยโดยรองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบผังบริเวณที่อยู่ล้อมรอบเรือนภาคเหนือว่าประกอบด้วยลานโล่ง เอนกประสงค์ (ภาษาถิ่นเหนือ: ช่วงบ้าน), ยุ้งข้าว (ภาษาถิ่นเหนือ: หลองข้าว), รั้วไม้ไผ่, ตอมน้ำ (ห้องอาบน้ำสำหรับหญิงสาว), คอกวัวควาย (ภาษาถิ่นเหนือ: แล่งวัวควาย), เจ้าที่, หอผีปูย่านั้นจะมีเฉพาะบางเรือน, รั้วกันสวนครัว (ภาษาถิ่นเหนือ: ฮั่วอี), น้ำบ่อ (Temeeyaparn, 1995: 109-111) สำหรับการศึกษาที่ว่าด้วยองค์ประกอบและรูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือนี้ได้ทบทวนข้อเสนอของวิชุดา นิลม่วง (2541) ที่ให้ภาพของเรือนไม้พื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ว่ามีส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม ดังต่อไปนี้ คือ ประกอบด้วยเสา, คาน (ภาษาถิ่นเหนือ: แวง), ตง, ไม้กระดานปูพื้น (ภาษาถิ่นเหนือ: แป้นพื้น), โครงเคร่า (ภาษาถิ่นเหนือ: เจนผา), ไม้ฝา (ภาษาถิ่นเหนือ: แป้นผา), ช่อ ซึ่งหมายถึงอะเสด้านสกัด, แป ซึ่งหมายถึงอะเสด้านข้าง, จันทัน (ภาษาถิ่นเหนือ: โย), ดั้ง, กลอน (ภาษาถิ่นเหนือ: กอน), ไม้ระแนงสำหรับเกี่ยวกระเบื้อง (ภาษาถิ่นเหนือ: ไม้กันผา), กระเบื้องและกรอบสันหลังคา (Nilmaung, 1998: 412-429)

การศึกษาวิจัยเรือนพื้นถิ่นทางภาคเหนือมีความน่าสนใจ เพราะตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ในการศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นทำความเข้าใจปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลในการก่อรูปของเรือนพื้นถิ่นในอดีต และปัจจัยที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลง จากการทบทวนบริบทสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นแนวทางสำคัญในการนำมาสู่การศึกษาเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบของเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมโดยรอบเรือน

โดยมีพื้นที่ศึกษาที่บ้านทุ่งด้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การทำการเกษตรกรรมจึงมีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนสืบเนื่องมา และมีเรือนกรณีศึกษาที่เหมาะสมกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เรือนพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ เรือนที่อยู่ติดกับถนนสายหลักของหมู่บ้าน เรือนที่ติดกับถนนสายรองของหมู่บ้าน และเรือนที่ติดกับลำเหมืองสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าปัจจัยแวดล้อมทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้น ได้ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของเรือนอย่างไร ในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยรอบของเรือน ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยใต้ถุนเรือน ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใช้สอยบนเรือน ความเปลี่ยนแปลงของระบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม และความเปลี่ยนแปลงของรูปทรงภายนอกของเรือน

## 2. วิธีการศึกษา และเกณฑ์ในการเลือกเรือนที่ทำการศึกษา

สืบเนื่องจากการศึกษานี้ มุ่งศึกษาถึงพลวัตของเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษาเพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของเรือนจึงตั้งเกณฑ์เพื่อทำการการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. คุณค่าทางสุนทรียภาพในเชิงสถาปัตยกรรม นอกจากอายุของตัวเรือนแล้วรูปแบบการใช้สอยและรูปแบบของเรือนเป็นสิ่งสำคัญที่จะพิจารณาในการเลือกเรือนเพื่อเป็นกรณีศึกษา

2. ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อมในแต่ละเรือน จำนวน 3 แบบคือ

2.1 หลังที่ 1 บริเวณเรือนติดกับถนนหลักของหมู่บ้าน เพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการคมนาคมที่สะดวกและการเข้าถึงเรือนได้ง่ายในถนนสายหลัก

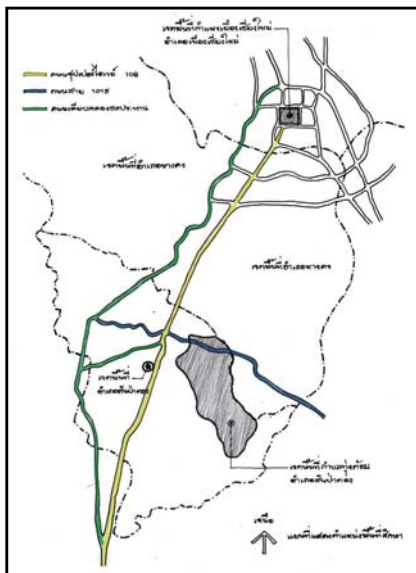
2.2 หลังที่ 2 บริเวณเรือนติดกับถนนสายรองของหมู่บ้าน เพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเข้าถึงเรือนในถนนซอย

2.3 หลังที่ 3 บริเวณเรือนติดกับลำเหมืองสาธารณะ เพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงเมื่อเรือนติดกับแหล่งน้ำสาธารณะว่ามีผลในเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณและตัวเรือนหรือไม่

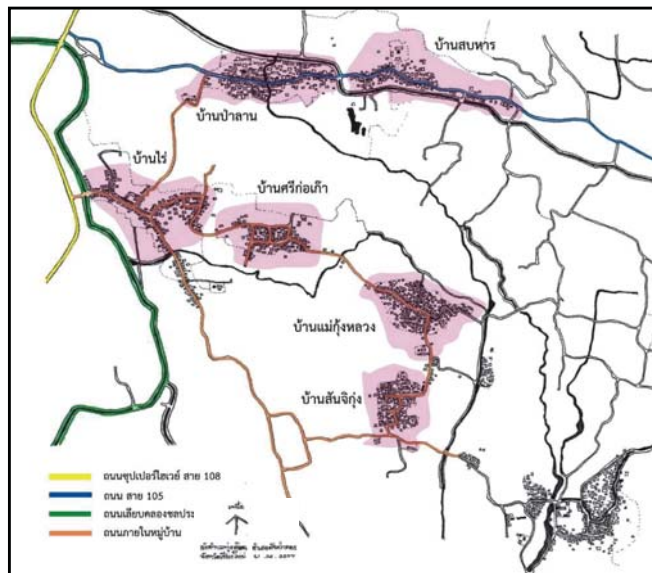
3. เป็นเรือนที่มีผู้อยู่อาศัย เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตามของเรือนต้องเกิดจากการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องจึงจะเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

ในการศึกษาพลวัตของเรือนพื้นถิ่นตำบลทุ่งต้อม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาพลวัตของเรือนพื้นถิ่นได้ทำการศึกษาทั้งหมด 6 หมู่บ้าน จำนวน 18 หลัง เพื่อให้บทความนี้เกิดความเข้าใจโดยละเอียดจึงขอนำเสนอภาพของเรือนพื้นถิ่นในบ้านป่าลาน หมู่ที่ 2 เนื่องจากบ้านป่าลานเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ที่สุดในตำบลทุ่งต้อม

การศึกษาลักษณะของเรือนพื้นถิ่นตำบลทุ่งต้อม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ทางผู้วิจัยเน้นสำรวจและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพเป็นหลัก จึงไม่ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นในเชิงชาติพันธุ์ไทเขิน ทางผู้วิจัยหวังว่าจะได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อไป



ภาพที่ 1: ที่ตั้งของอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่



ภาพที่ 2: พื้นที่ศึกษา ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

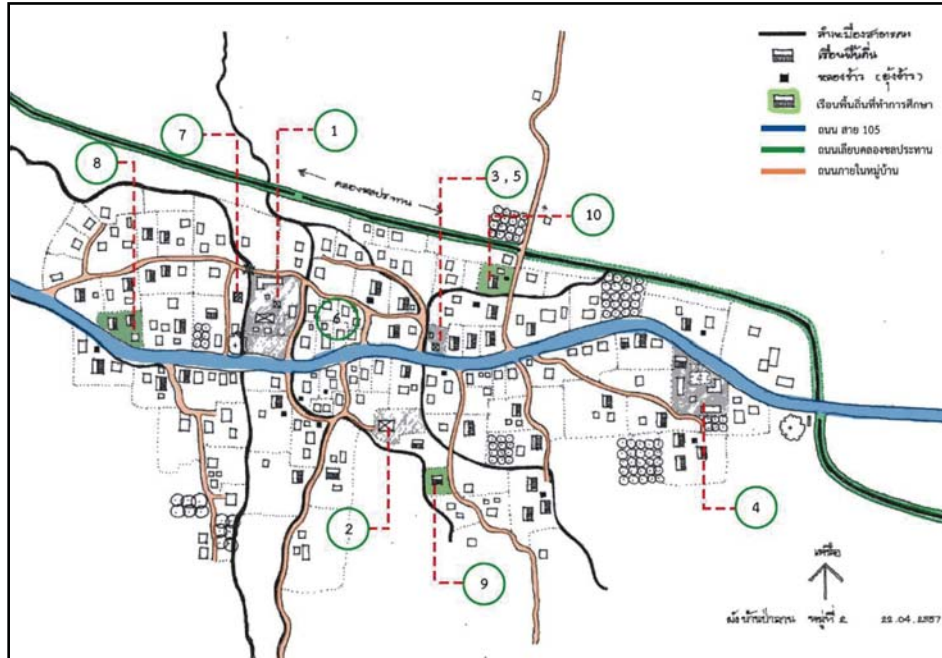
### 3. ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่การศึกษา

บ้านทุ่งต้อมตั้งอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ ประวัติศาสตร์การจัดระบบ และแบ่งเขตพื้นที่การปกครองในพื้นที่ดังกล่าวมีดังนี้ ก่อนที่จะได้รับการยกฐานะขึ้นอำเภอสันป่าตอง ในปี พ.ศ. 2459 เดิมพื้นที่เขตอำเภอสันป่าตองนี้อยู่ภายใต้การปกครองของ อำเภอแม่วาง และอำเภอบ้านแม

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2477 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยุบอำเภอแม่วางและอำเภอบ้านแม รวมเป็นอำเภอเดียวกันชื่อว่า “อำเภอบ้านแม” และมีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่บ้านเปียง ตำบลบ้านแม ต่อมาเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2482 มีการย้ายที่ทำการอำเภอมาตั้งอยู่ที่บ้านสันป่าตอง หมู่ที่ 10 ตำบลลุ่มหว่า และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอสันป่าตอง” มาจนถึงปัจจุบัน (Pankhamdao, 2006: 16)

สำหรับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทเขินบ้านทุ่งต้อมนั้น มีประวัติกล่าวว่าหลังจากที่เจ้ากาวิละได้ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่จากพม่าในปี พ.ศ. 2325 แล้ว นโยบายสำคัญของพระองค์ในการฟื้นฟูบ้านเมืองคือการรวบรวมผู้คนจากดินแดนต่างๆ เข้ามาร่วมสร้างบ้านแปงเมือง และเป็นพละกำลังด้านต่างๆ แก่เมือง ทั้งการสร้าง ความเชื่อมั่นแก่คนดั้งเดิมที่กระจัดพลัดพรายไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่อื่นๆ ให้กลับมาตั้งถิ่นฐานยังเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ข้างเคียง รวมทั้งการทำสงครามเพื่อกวาดต้อนไพร่พลจากเมืองต่างๆ ดังเช่นใน พ.ศ. 2347 ที่จัดกองทัพไปทำสงคราม (Nimmanhamin, 1978: 13-18) กาลครั้งนั้น “เจ้ามหาชนาน” กษัตริย์ของชาวไทเขินได้นำชาวไทเขินส่วนหนึ่งที่สมัครใจจากหมู่บ้านต่างๆ ของเมืองเชียงตุง อพยพติดตามเจ้ามหาชนาน ลงมากับกองทัพเมืองเชียงใหม่ลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เมืองเชียงใหม่และบริเวณโดยรอบตัวเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาวไทเขินที่เดินทางมาพร้อมกับเจ้ามหาชนานเมื่อมาถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว ก็ได้รวมกลุ่มเครือญาติของตนเองที่ได้มาจากหมู่บ้านเดียวกันกระจายกันออกไปจับจองหาที่อยู่ใหม่ๆ กลุ่มละหนึ่งหมู่บ้านบ้าง กลุ่มใหญ่บ้างกลุ่มเล็กบ้าง เริ่มตั้งแต่บริเวณรอบๆ กำแพงเมืองเชียงใหม่และบริเวณที่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่หลายสิบกิโลเมตร แยกย้ายกันไปตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม เช่น บ้านวัวลาย ตำบลหายยา ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับกำแพงเมืองเชียงใหม่ บ้านท่ากระดาศ ตำบลฟ้าฮ่าม ตั้งอยู่ทางด้านทิศทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกำแพงเมืองเชียงใหม่ประมาณ 5 กิโลเมตร ส่วนชาวไทเขินที่เดินทางไปหาที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 20-30 กิโลเมตร แต่ก็ยังอยู่ในเขตนครเชียงใหม่ เช่น ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของตัวเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง ก็มีบ้านป่าลาน และบ้านต้นแหน (Pajornitis, 2002: 3-4) รวมทั้งบ้านทุ่งต้อม จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พื้นที่สันป่าตองมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้ผู้คนอพยพเข้ามาในเขตตำบลทุ่งต้อม โดยทำการหักล้างถางพงเพื่อทำการเกษตรและได้สร้างศาสนสถานขึ้นเป็นแห่งแรกคือ “วัดป่าลาน”



- |                                    |                             |
|------------------------------------|-----------------------------|
| 1. วัดปาลาน                        | 6. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านปาลาน |
| 2. คริสตจักรทุ่งด้อม               | 7. ประปาหมู่บ้าน            |
| 3. ศาลเจ้าบ้าน                     | 8. เรือนกรณีศึกษาที่ 1      |
| 4. โรงเรียนบ้านปาลานประสิทธิ์วิทยา | 9. เรือนกรณีศึกษาที่ 2      |
| 5. ศาลาประชาคม                     | 10. เรือนกรณีศึกษาที่ 3     |



ภาพที่ 3: ผังบริเวณหมู่บ้านปาลาน หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งด้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

## 4. ผลการศึกษา

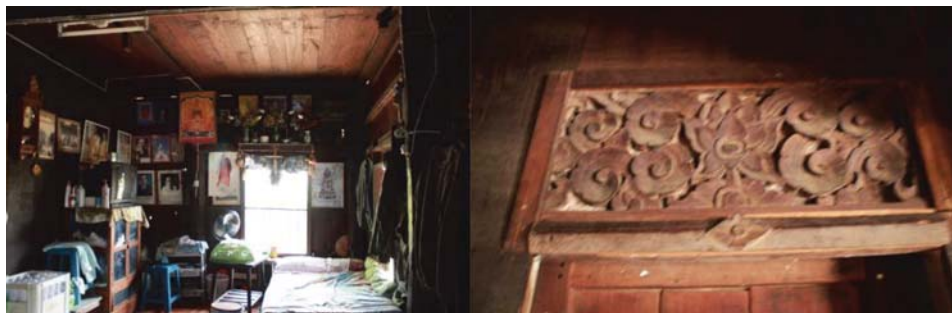
### 4.1 เรือนกรณีศึกษาที่ 1: เรือนที่ตั้งเรือนติดกับถนนหลักของหมู่บ้าน

เรือนพื้นถิ่นกรณีศึกษาที่ 1 เป็นเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยไม้ ยกใต้ถุนสูง วางแกนอาคารเหนือ-ใต้ ลักษณะการใช้งานใต้ถุนพื้นที่โล่งใช้งานเอนกประสงค์ตั้งแต่สร้างเรือน ส่วนเก็บของบริเวณทิศตะวันออกต่อเติมมาภายหลังพร้อมกับห้องเก็บเครื่องมือทางการเกษตรบริเวณทิศตะวันตก ซึ่งต่อเติมประมาณ 20 ปีก่อน พื้นที่เก็บไม้บริเวณด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นไม้ที่เหลือจากการต่อเติมห้องน้ำชั้นบนเมื่อ พ.ศ. 2550

ลักษณะการใช้งานพื้นที่ชั้นบน บ้านไต่ด้านหน้าเรือนมี 7 ชั้น ชานด้านทิศใต้ และเดินเพื่อเป็นพื้นที่รับแขก ห้องนอน 2 ห้อง ห้องนอนพ่อ-แม่ ทางด้านทิศตะวันออก และห้องนอนลูกสาวทางด้านทิศตะวันตก ห้องน้ำแบบชักโครกรูปแบบปัจจุบันซึ่งต่อเติมเมื่อ พ.ศ. 2550 และห้องครัวและชานครัว (ภาษาถิ่นเหนือ: จาน) และบันไดด้านหลัง จำนวน 7 ชั้น



ภาพที่ 4: ลักษณะทางกายภาพของเรือน ด้านทิศใต้และทิศตะวันออก



ภาพที่ 5: เดินและห้ายนต์ (ติดตั้งอยู่เหนือประตูห้องนอน เพื่อป้องกันสิ่งอัปมงคลเข้าสู่ห้องนอน)

#### - ความเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณ

จากการศึกษาวิเคราะห์ผังบริเวณของเรือนจะเห็นว่า ช่างบ้านมีความเปลี่ยนแปลง ทำให้พื้นที่ของช่วงเล็กลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

1. การแบ่งพื้นที่มรดกและขอออกโฉนดของญาติพี่น้องส่งผลให้เกิดการสร้างรั้วถาวร
2. ก่อสร้างอาคารร้านค้า เนื่องจากลูกสาวมีอาชีพเย็บถุงผ้าและตำแหน่งของเรือนติดถนนสาย 105 เหมาะแก่การค้าขาย
3. การแยกเรือนของสมาชิกในครอบครัว (ลูกสาว) ส่งผลให้มีการปลูกสร้างห้องน้ำและชุดบ่อน้ำเพิ่มเติม
4. แยกครัวออกจากเรือน เนื่องจากมีอุปกรณ์และเครื่องครัวสมัยใหม่ พื้นที่ครัวบนเรือนไม่เหมาะสมกับการใช้งาน ปัจจุบันเรือนครัวก็ไม่ถูกใช้งาน เนื่องจากครัวถูกย้ายไปอยู่เรือนลูกสาวที่ปลูกสร้างใหม่ มีความทันสมัยและใช้งานได้สะดวกกว่า
5. ก่อสร้างและต่อเติมห้องน้ำรูปแบบสมัยใหม่ทำให้ “ตอม่น้ำ” ยกเลิกการใช้งาน

สรุปผลการวิเคราะห์พบว่า บริเวณช่วงของเรือนจะมีพื้นที่น้อยลง และความต้องการใช้งานของ  
ช่วงของเรือนหลังต่างๆ ที่เคยสัมพันธ์กันจะลดลง การเชื่อมต่อของช่วงแต่ละช่วงจะไม่สามารถเชื่อมต่อได้  
อย่างอิสระ เพราะมีการกั้นรั้วด้วยวัสดุถาวร



ภาพที่ 6: ผังบริเวณเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (ภาพซ้าย) ผังบริเวณดั้งเดิม และ (ภาพขวา) ผังบริเวณในปัจจุบันที่มีเปลี่ยนแปลง

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่ใช้สอยใต้ถุนเรือน

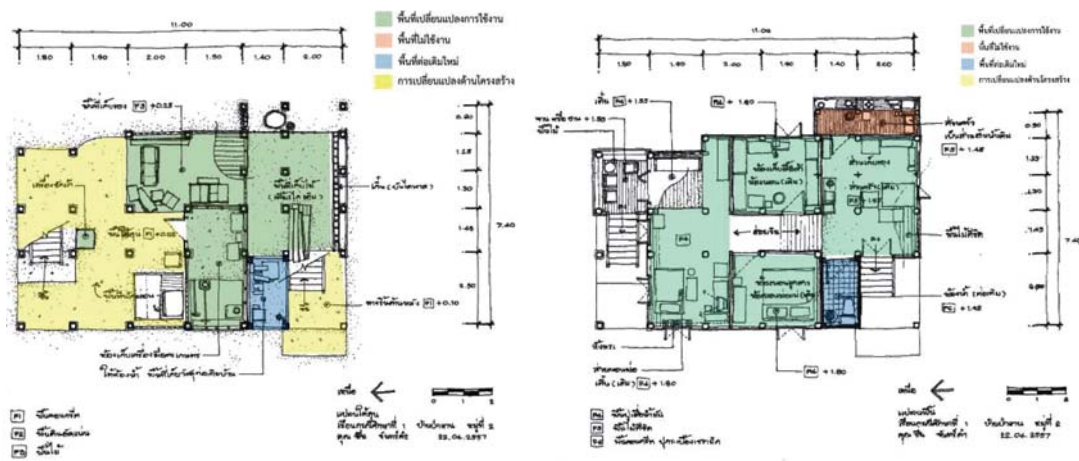
วิเคราะห์แผนของเรือนจะเห็นได้ชัดว่าเรือนมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ใต้ถุนเปลี่ยนแปลงการใช้งาน เช่น พื้นที่ใต้ถุนโล่งเปลี่ยนเป็นกั้นห้องด้านทิศตะวันออกเพื่อเป็นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตรที่มีราคา ยกพื้นด้านตะวันตกให้เป็นที่พักของ และกั้นห้องทางด้านทิศเหนือให้เป็นที่เก็บไม้ซึ่งเป็นวัสดุในการก่อสร้างที่มีราคา
2. การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง เช่น การเทพื้นคอนกรีตจากเดิมที่เป็นพื้นดินอัดแน่นเพื่อความสะอาด เนื่องจากพื้นดินอัดแน่นมีปัญหาเรื่องฝุ่นและทำความสะอาดได้ยาก
3. พื้นที่ต่อเติมใหม่ คือใต้ถุนของห้องน้ำ ใช้เป็นที่เก็บวัสดุก่อสร้างทั่วไป

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่ใช้สอยบนเรือน

1. พื้นที่เปลี่ยนแปลงการใช้งาน เช่น เติ้น พบว่าเปลี่ยนจากพื้นที่เอนกประสงค์เป็นพื้นที่นอน เนื่องจากมีผู้อาศัยสูงอายุจึงปรับให้เป็นพื้นที่นอน ห้องนอนของเจ้าของเรือนปรับเป็นห้องนอนลูกสาวคนโต เพื่อจะให้การดูแลผู้สูงอายุได้ง่ายขึ้น ในขณะที่ห้องนอนลูกสาวปรับเป็นห้องเก็บของเมื่อลูกสาวคนเล็กแยกเรือนไปอยู่ด้านทิศตะวันตกของเรือน และห้องครัวปรับเป็นห้องเก็บของและเก็บเสื้อผ้า
2. พื้นที่ต่อเติมใหม่ คือห้องน้ำ เนื่องจากเจ้าของบ้านมีอายุมาก การที่จะลงไปเข้าห้องน้ำด้านนอกไม่สามารถทำได้ จึงมีการต่อเติมห้องน้ำแบบชักโครกซึ่งเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ
3. พื้นที่ไม่ใช้งาน คือ ชาน และครัวด้านหลัง เนื่องจากย้ายครัวจากบนเรือนลงที่เรือนครัวสร้างใหม่ด้านทิศเหนือของเรือน

สรุปผลการการศึกษาพบว่า ใต้ถุนโล่งของเรือนจะยังมีพื้นที่น้อยลงเพราะต้องการความปลอดภัยในทรัพย์สิน และพื้นที่ที่ทำความสะอาดได้ยาก ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความปลอดภัยด้านสุขอนามัย บริเวณพื้นด้านบนของ เรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากผู้อยู่อาศัยในเรือนมีผู้สูงอายุ การปรับพื้นที่คำนึงถึงความปลอดภัยและการดูแลผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

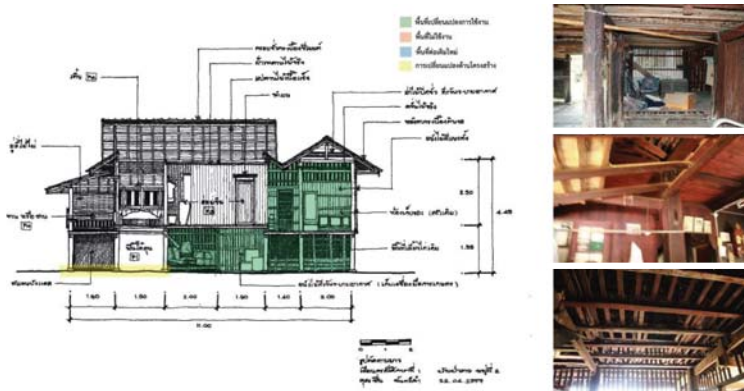


ภาพที่ 7: เรือนกรณีศึกษาที่ 1 (ภาพซ้าย) ผังพื้นใต้ถุน และ (ภาพขวา) ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 1

### - ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 พบว่า โครงสร้างของเรือนยังสอดคล้องกับที่ได้ ทบทวนองค์ความรู้ที่ศึกษาโดยวิซูลตา นิลม่วง (2541) ทว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ การเทพื้นคอนกรีต ใต้ถุนเรือน การต่อเติมห้องน้ำโดยใช้ระบบเสาและคานาคอนกรีต สำหรับโครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ระบบ อะเส มีจันทันและไม้ระแนง มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่

สรุปผลการวิเคราะห์พบว่า โครงสร้างของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการแยกอาคาร ออกไปรอบๆ เรือนและการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเน้นไปในด้านสุขลักษณะและความปลอดภัยเป็นหลัก



ภาพที่ 8: รูปตัดและโครงสร้างของ เรือนกรณีศึกษาที่ 1

## - ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือน

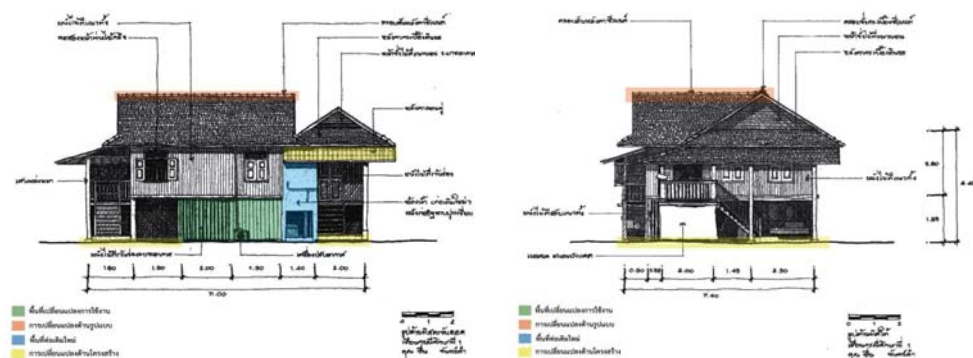
ใต้ถุนโล่ง ส่วนเก็บของเป็นผนังไม้เว้นช่องและห้องเก็บอุปกรณ์การเกษตรเป็นผนังไม้ตีซิดในแนวตั้ง บันไดด้านหน้าเป็นไม้มีหลังคาคลุม

พื้นที่ใช้สอยชั้นบน เป็นชานที่มีราวระเบียงไม้ ส่วนเดินมีผนังไม้เป็นลั้บแล ส่วนห้องนอนทั้ง 2 ห้องเป็นผนังไม้ตีซิดแนวตั้ง ผนังห้องน้ำก่อบล็อกซีเมนต์ฉาบทาสี ผนังห้องครัวเป็นไม้ตีซิดสูงจากพื้น 1.00 เมตร เหนือขึ้นไปเป็นช่องลมไม้ตีเว้นช่อง

ช่องเปิดประตูหน้าเป็นบานเฟี้ยมลูกฟัก 3 บาน ประตูห้องนอนบานเปิดเดียวมีลูกฟักไม้ มีทำยนต์เหนือประตู ประตูหลังเป็นบานเปิดคู่ บานลูกฟักผสมช่องลมไม้ตีเว้นช่องและหน้าต่างเป็นบานเปิดคู่ พร้อมช่องลมไม้กลิ้งเหนือหน้าต่าง

รูปแบบหลังคาเป็นแบบจั่วเตี้ยมีฝั้งหลังคาหักฉาก มีหลังคาปีกนกคลุมชาน และบันได มีหลังคาเรือนครัวขวางด้านหลัง มุงกระเบื้องดินขอ ครอบสันหลังคาซีเมนต์

ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพบว่า ใต้ถุนโล่งเดิมถูกกั้นผนังเพื่อใช้เป็นพื้นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ ชั้นบนพบความเปลี่ยนแปลงเฉพาะผนังห้องน้ำที่ต่อเติมขึ้นใหม่โดยวัสดุสมัยใหม่ เนื่องจากมีความคงทน, หาซื้อง่ายและวัสดุได้แก่และหลังคามีการเปลี่ยนแปลงบริเวณครอบสันที่เปลี่ยนจากครอบสันกระเบื้องดินเผาเป็นครอบสันกระเบื้องซีเมนต์ (ไม่ทราบปีที่เปลี่ยน)



ภาพที่ 9: รูปด้านเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (ภาพซ้าย) รูปด้านหน้าทางทิศตะวันออก (ภาพขวา) รูปด้านข้างทางทิศใต้

## 4.2 เรือนกรณีศึกษาที่ 2: ที่ตั้งเรือนติดกับถนนสายรองของหมู่บ้าน

เรือนพื้นถิ่นกรณีศึกษาที่ 2 เป็นเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยไม้ ยกใต้ถุนสูง วางแกนอาคารเหนือ-ใต้ ลักษณะการใช้งานใต้ถุนพื้นที่โล่งใช้งานเอนกประสงค์ตั้งแต่สร้างเรือน ปลุกสร้างเรือนครัวและห้องน้ำบริเวณทิศใต้ (ปลุกสร้างประมาณ 15-20 ปีก่อน)

ลักษณะการใช้งานชั้นบน บันไดด้านหน้ามีจำนวน 7 ขั้น มีชานที่ด้านทิศเหนือ และเดินเพื่อเป็นพื้นที่รับแขก ห้องนอน 2 ห้อง ห้องนอนพ่อแม่ ทางด้านทิศตะวันออกและห้องนอนลูกสาวทางด้านทิศตะวันตก ห้องครัวและชานครัว และบันไดด้านหลัง มีจำนวน 7 ขั้น



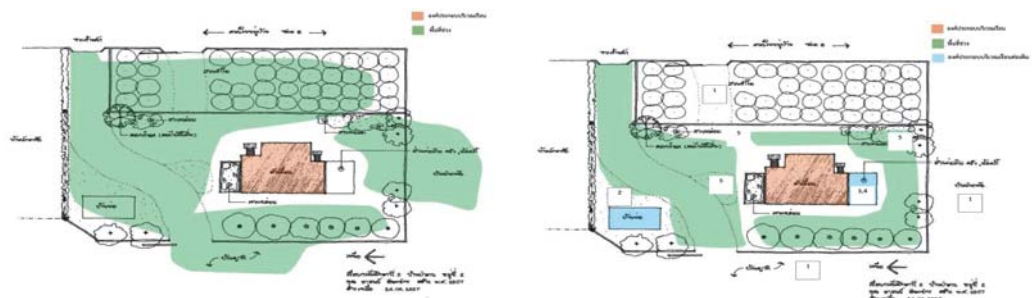
ภาพที่ 10: ลักษณะทางกายภาพของเรือน ด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณ

ผังบริเวณของเรือนจะเห็นว่าช่วงบ้านมีความเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

1. การแบ่งพื้นที่มรดกและขออนุญาตของญาติพี่น้องส่งผลให้เกิดการสร้างรั้วถาวร
2. การแยกเรือนของสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากพ่อมีอายุมากไม่สามารถขึ้นลงเรือนเดิมได้ ทำให้ต้องปลูกเรือนใหม่ทางด้านทิศเหนือของเรือน รูปแบบเรือนจั่วเดี่ยวชั้นเดียวยกสูงจากพื้นดิน 0.30 เมตร สามารถเข้าออกเรือนได้ง่าย ภายในเรือนมีห้องน้ำรูปแบบสมัยใหม่ มีสุขภัณฑ์แบบนั่งราบที่เหมาะกับผูสูงอายุ
3. แยกครัวออกจากเรือนแต่ยังเชื่อมติดกับบริเวณเรือนด้านทิศใต้ เนื่องจากมีอุปกรณ์และเครื่องครัวสมัยใหม่ พื้นที่ครัวบนเรือนไม่เหมาะสมกับการใช้งาน (ปลูกสร้างประมาณ 15-20 ปีก่อน)
4. ก่อสร้างห้องน้ำรูปแบบสมัยใหม่โดยเชื่อมติดกับเรือนครัวที่แยกออกไปทางด้านทิศใต้
5. การจัดพื้นที่สวนหย่อมเล็กๆ คล้ายหน่วยงานราชการ สะท้อนถึงการประกอบอาชีพของเจ้าของเรือน

สรุปผลการวิเคราะห์พบว่า ช่วงของเรือนจะมีพื้นที่น้อยลงและความต้องการใช้งานของช่วงบ้านจะลดลง การเชื่อมต่อของช่วงแต่ละช่วงจะไม่สามารถเชื่อมต่อได้อย่างอิสระ เพราะมีการกั้นรั้วด้วยวัสดุถาวร องค์ประกอบของบริเวณเรือนมีไม่ครบ เช่น ไม่มีบ่อน้ำ เนื่องจากแบ่งพื้นที่แล้วบ่อน้ำอยู่กับพื้นที่บ้านญาติทางด้านทิศตะวันตก ใช้น้ำจากประปาหมู่บ้านแทนและไม่มีเจ้าที่ เนื่องจากเจ้าของบ้านยังถือว่าบริเวณบ้านของตัวเองกับญาติยังเป็นพื้นที่เดียวกันอยู่จึงถือเป็นเจ้าที่เดียวกัน เป็นต้น



ภาพที่ 11: ผังบริเวณเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (ภาพซ้าย) ผังบริเวณดั้งเดิม และ (ภาพขวา) ผังบริเวณในปัจจุบันที่มีเปลี่ยนแปลง

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่สอยใต้ถุนเรือน

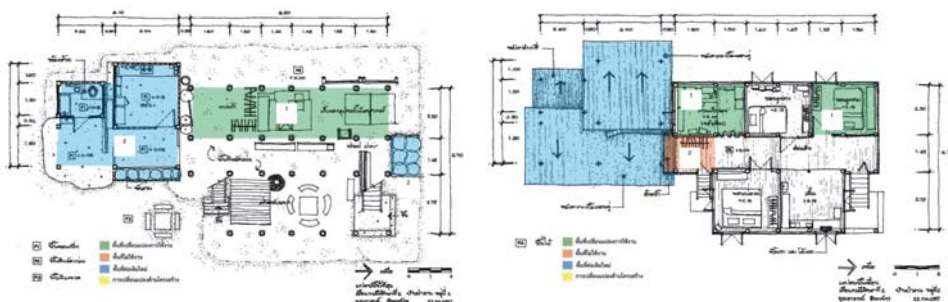
วิเคราะห์แปลนของเรือนจะเห็นได้ชัดว่าเรือนมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ใต้ถุนมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้งาน เช่น พื้นที่ใต้ถุนโล่งเปลี่ยนเป็นพื้นที่เก็บอุปกรณ์โต๊ะสนุ๊กเกอร์เก่า
2. มีการสร้างสวนหย่อมเล็กๆ แบบอาคารราชการอยู่ด้านทิศเหนือ ต่างจากเรือนล้านนาทั่วไปที่จะเป็นพื้นที่วางโถงน้ำล้างเท้าและมีผักสวนครัวชนิดต่างๆ ห้องครัวที่เชื่อมต่อกับตัวเรือนทางด้านทิศใต้ ด้านหน้าเป็นพื้นที่ซักล้างและสวนหย่อม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมสมัย สำหรับห้องน้ายังเป็นมีสุขภัณฑ์แบบนั่งยอง และพื้นที่อาบน้ำ (ปลูกสร้างประมาณ 15-20 ปีก่อน)

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่สอยบนเรือน

1. พื้นที่เปลี่ยนแปลงการใช้งาน เช่น ชาน พบว่ามีการกันห้องด้วยผนังเบาเพื่อเป็นห้องนอนของลูกชาย และห้องครัวปรับเป็นห้องซักรีดและเก็บเสื้อผ้า เนื่องจากพื้นที่ห้องนอนมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับตู้เสื้อผ้า เจ้าของบ้านมีอาชีพปลูกจางราชการและมีลูกชายและลูกสาวที่อยู่ในวัยเรียน ซึ่งต้องมีการซักรีดเสื้อผ้าเป็นประจำ
2. พื้นที่ไม่ใช้งาน คือ ชาน ครัวด้านหลังเนื่องจากย้ายครัวลงไปยังเรือนครัวด้านทิศใต้ของเรือน

สรุปผลการศึกษาพบว่า ใต้ถุนโล่งของเรือนยังคงเป็นพื้นที่โล่งเหมือนตอนที่ปลูกเรือน มีการเปลี่ยนแปลงแค่การใช้งาน มีการปลูกเรือนครัวและห้องน้ำเชื่อมต่อกับตัวเรือน ไม่ได้แยกออกไปต่างหาก บริเวณพื้นด้านบนของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากเจ้าของเรือนมีลูกชายและลูกสาวที่อยู่ในช่วงกำลังศึกษาต้องการความเป็นส่วนตัวทำให้ต้องกันห้องนอนเพิ่มและอาชีพของเจ้าของเรือนที่ทำงานในหน่วยงานราชการทำให้ต้องการพื้นที่สำหรับงานซักรีดเสื้อผ้าและเก็บเสื้อผ้า

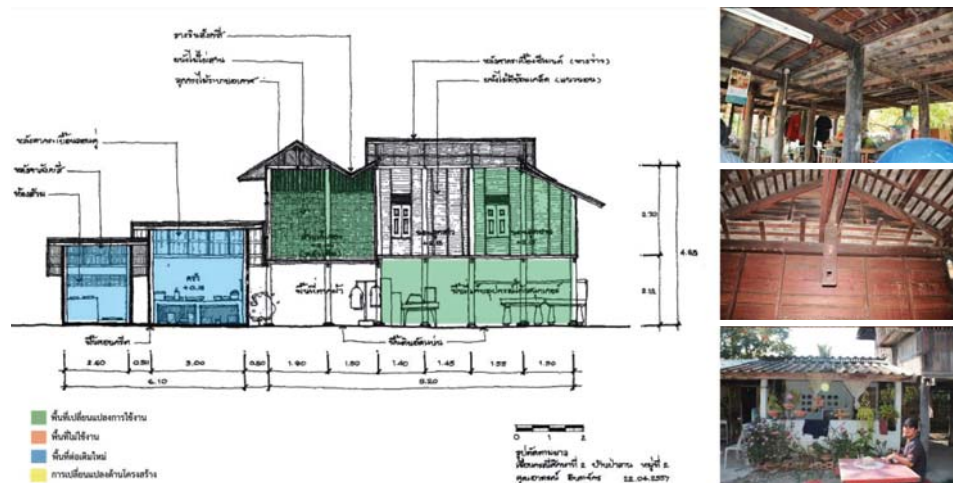


ภาพที่ 12: การวิเคราะห์ผังพื้นที่ใต้ถุน และผังพื้นที่บนเรือนกรณีศึกษาที่ 2

### - ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 พบว่า โครงสร้างของเรือนยังเป็นรูปแบบดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ส่วนการต่อเติมครัวและห้องน้ำโดยใช้ระบบเสาคอนกรีตสำเร็จรูปผสมกับเสาไม้ ไม่มีคนรับพื้นเพราะพื้นใช้คอนกรีตเทบนดิน หลังคาเป็นโครงสร้างไม้โดยใช้ระบบบ่อเส จันทันและไม้ระแนง โดยเรือนครัวใช้หลังคากระเบื้องลอนคู่และห้องน้ำใช้หลังคาสังกะสี เพื่อประหยัดพื้นที่

สรุปผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของเรือนไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนเรือนครัวและห้องน้ำใช้ระบบโครงสร้างสมัยใหม่เพื่อประหยัดงบประมาณในการสร้างและตามความคุ้นชินของช่าง



ภาพที่ 13 : รูปตัดและโครงสร้าง ของเรือนกรณีศึกษาที่ 2

### - ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือน

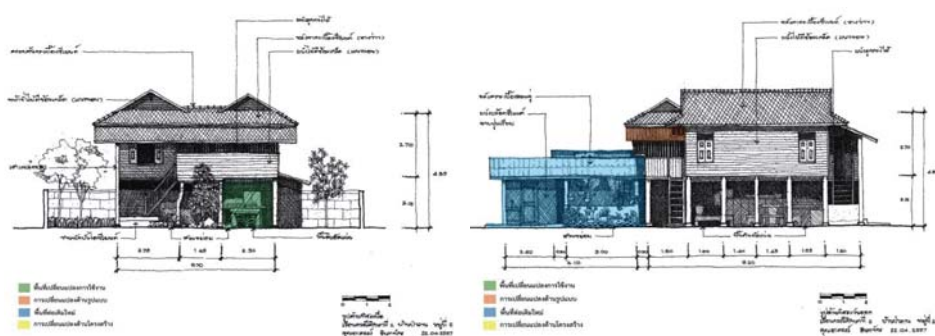
ใต้ถุนโล่ง ไม่มีความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือน บ้านได้ไม้ด้านหน้าและด้านหลังมีหลังคาคลุม ส่วนเรือนครัวและห้องน้ำใช้รูปแบบของเสาคอนกรีตสำเร็จรูปผสมกับเสาไม้ ผนังใช้บล็อกซีเมนต์ฉาบเรียบ ทาสี บางส่วนเป็นช่องลมบล็อกซีเมนต์ หลังคาทรงเพิงหมาแหงนลาดลงไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก หลังคาเรือนครัวเป็นกระเบื้องลอนคู่และห้องน้ำใช้หลังคาสังกะสี

ชั้นบน พื้นที่ขานมีผนังไม้ตีชิดแนวนอนสูงจากพื้น 1.00 เมตร เหนือขึ้นไปเป็นช่องลมไม้ทางตั้งตีเว้นช่องบางส่วนถูกปิดด้วยไม้อัดเพื่อกันเป็นห้องนอนลูกชาย ส่วนเดินและห้องนอนทั้ง 2 ห้องเป็นผนังไม้ตีชิดแนวนอน ผนังห้องครัวเป็นฝาไม้ไผ่ สูงจากพื้น 2.50 เมตร เหนือขึ้นไปเป็นช่องลมไม้ตีเว้นช่อง

ช่องเปิดประตูหน้าเป็นบานเฟี้ยมลูกฟักไม้ผสมช่องลมไม้ตีเว้นช่อง จำนวน 2 บาน, ประตูห้องนอนใหญ่เป็นบานเปิดคู่ ลูกฟักไม้ พร้อมช่องลมไม้ตีตารางเว้นช่องเหนือหน้าต่าง ไม่มีห้ายนต์เหนือประตู ประตูห้องนอนลูกสาวบานเปิดเดี่ยวลูกฟักไม้ ประตูหลังเป็นบานเปิดเดี่ยวลูกฟักผสมช่องลมไม้ตีเว้นช่องและหน้าต่างเป็นบานเปิดคู่พร้อมช่องลมไม้ตีตารางเว้นช่องเหนือหน้าต่าง

รูปแบบหลังคาเป็นแบบจั่วแฝด มีหลังคาปีกนกคลุมชาน และบันได มีหลังคาเรือนครัวขวางด้านหลัง มุงกระเบื้องซีเมนต์หางว่าวและครอบสันหลังคาซีเมนต์ ความเปลี่ยนแปลงคือต่อเติมหลังคาที่ปิดบริเวณชาน ครัว เพื่อป้องกันฝนเนื่องจากจะเกิดการผุพังของไม้พื้นและราวระเบียง วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพบว่าได้ถุนโล่งยังคงรูปแบบเหมือนเมื่อสร้างเรือน, มีการแยกเรือนครัวแต่ยังเชื่อมต่อกับตัวเรือนและชั้นบนพบความเปลี่ยนแปลงในส่วนชาน ครัว

สรุปผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนค่อนข้างน้อย รูปแบบที่ต่อเติมโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ผสมกับของเดิมที่มีอยู่แล้ว



ภาพที่ 14: รูปด้านและการวิเคราะห์รูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 2

#### 4.3 ตัวอย่างเรือนกรณีศึกษาที่ 3: บริเวณเรือนติดกับลำเหมืองสาธารณะ

เรือนพื้นถิ่นกรณีศึกษาที่ 3 เป็นเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยไม้ มีที่ตั้งอยู่ริมลำเหมืองสาธารณะ เจ้าของเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม สำหรับเรือนสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2507 เป็นเรือนไม้พักอาศัย ยกใต้ถุนสูง วางแกนอาคารเหนือ-ใต้ ลักษณะการใช้งานได้ถุนพื้นที่โล่งใช้งานเอนกประสงค์ตั้งแต่สร้างเรือน ปลูกสร้างเรือนครัว และห้องน้ำบริเวณทิศตะวันตก (ปลูกสร้างประมาณ 20-25 ปีก่อน)

ลักษณะการใช้งานพื้นที่ใช้สอยชั้นบน ขึ้นจากบันไดด้านหน้ามีจำนวน 7 ขั้น ชานด้านทิศตะวันตกเป็นชานขนาดเล็กและเดินเพื่อเป็นพื้นที่รับแขก มีห้องนอน 2 ห้อง คือ ห้องนอนพ่อแม่ อยู่ทางด้านทิศตะวันออก และห้องนอนลูกสาวทางด้านทิศตะวันตก ห้องครัวและชานครัว และบันไดด้านหลัง จำนวน 7 ขั้น



ภาพที่ 15: ลักษณะทางกายภาพของเรือน ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณ

จากการศึกษาพบว่า ผังบริเวณของเรือนจะเห็นได้ว่าช่วงบ้านมีความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

1. แยกครัวออกจากเรือนเชื่อมติดบริเวณเรือนด้านทิศตะวันออก เนื่องจากความสะดวกในการใช้งาน, มีความต้องการพื้นที่มากกว่าเดิมและมีอุปกรณ์และเครื่องครัวสมัยใหม่ พื้นที่ครัวบนเรือนไม่เหมาะสมกับการใช้งาน (ปลูกสร้างประมาณ 20-25 ปีก่อน)

2. ก่อสร้างห้องน้ำรูปแบบสมัยใหม่โดยเชื่อมติดกับเรือนครัวที่แยกออกไปทางด้านทิศตะวันออก

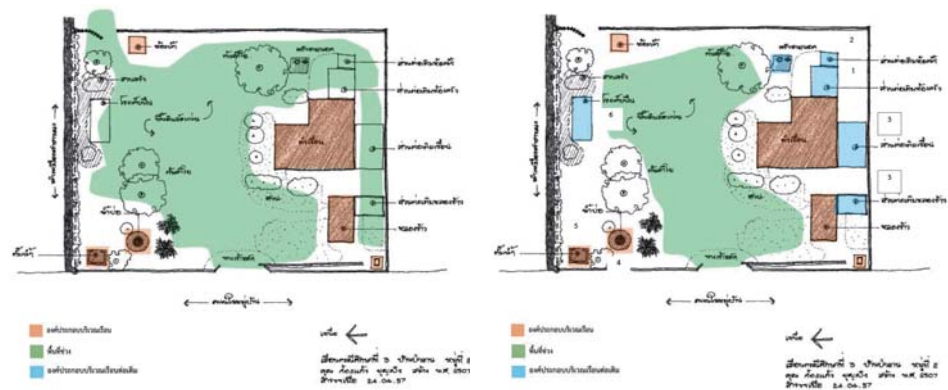
3. ต่อเติมห้องน้ำติดกับตัวเรือนด้านทิศใต้และต่อเติมพื้นที่พักผ่อนติดกับห้องข้าวด้านทิศใต้ ทำให้ทางสัญจรไม่สามารถสัญจรได้รอบ

4. “น้ำบ่อ” หรือบ่อน้ำ ใช้งานเป็นบางครั้ง เนื่องจากมีระบบประปาหมู่บ้าน

5. ก่อสร้างและต่อเติมห้องน้ำรูปแบบสมัยใหม่ทำให้ “ตอม่น้ำ” ยกเลิกการใช้งาน

6. ก่อสร้างโรงเก็บฟืนและอุปกรณ์ทางการเกษตรด้านทิศเหนือของบริเวณตัวเรือน เนื่องจากอุปกรณ์เหล่านี้ใช้เฉพาะฤดูกาลเก็บเกี่ยวเท่านั้น

สรุปผลการศึกษาพบว่า บริเวณช่วงของเรือนมีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย จะมีความเปลี่ยนแปลงบ้างทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ องค์ประกอบของบริเวณบางอย่างไม่ได้ใช้งานเป็นประจำ เช่น น้ำบ่อ และบางอย่างยกเลิกการใช้งาน เช่น ตอม่น้ำ



ภาพที่ 16: ผังบริเวณและความเปลี่ยนแปลงของผังบริเวณเรือนกรณีศึกษาที่ 3

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่ใช้สอยใต้ถุนเรือน

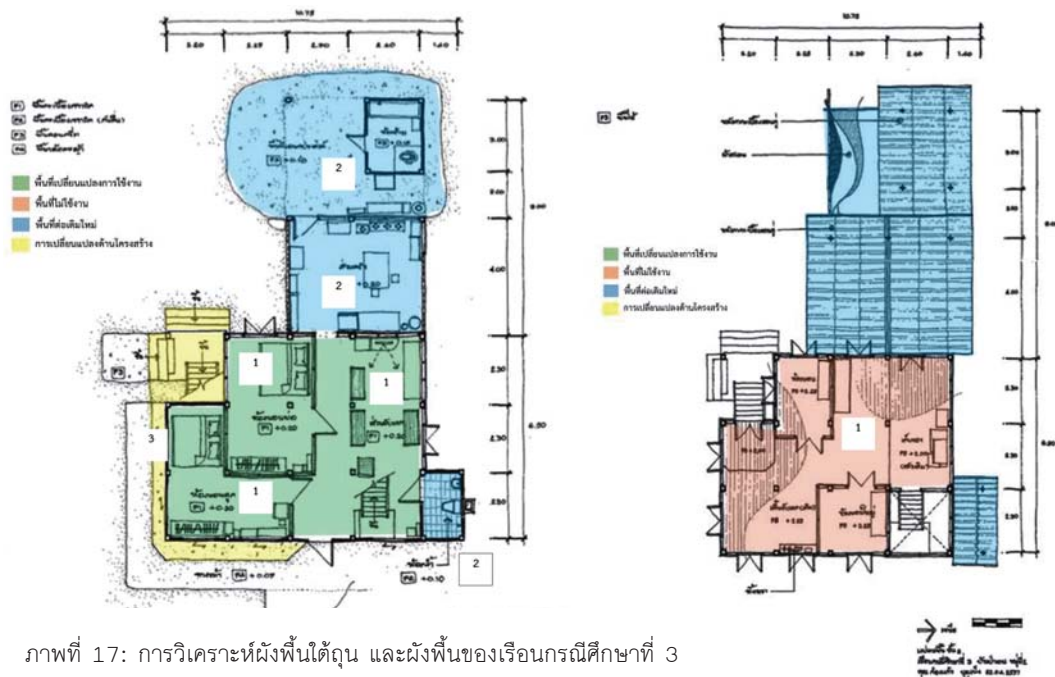
จากการศึกษาผังของเรือนจะเห็นได้ว่าเรือนมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังต่อไปนี้

1. พื้นที่เปลี่ยนแปลงการใช้งาน เช่น พื้นที่ใต้ถุนโล่งกันพื้นที่ใหม่เป็นห้องรับแขกทางด้านทิศเหนือ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนทางเข้าเรือนจากเดิมจะเข้าทางด้านทิศใต้ มีการปรับห้องนอนลูกสาวให้อยู่ติดกับห้องนอนของพ่อทางด้านทิศตะวันตก เมื่อปี พ.ศ.2545 เพื่อให้สะดวกในการดูแลผู้สูงอายุ
2. พื้นที่ต่อเติมใหม่ คือ ห้องนั่งทางด้านทิศเหนือต่อเติมใหม่ซึ่งใช้สุสานแบบนั่งราบ เพื่อรองรับการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งต่อเติมเมื่อ พ.ศ.2545 ห้องครัวที่เชื่อมต่อกับตัวเรือนทางด้านทิศตะวันตก มีหิ้งยกขึ้นสำหรับประกอบเข้ากับเตาอั้งโล่ มีพื้นที่รับประทานอาหาร ส่วนห้องน้ำมีสุสานแบบนั่งยอง และมีพื้นที่อาบน้ำ ซึ่งปลูกสร้างประมาณ 20-25 ปีก่อน
3. การปรับเปลี่ยนด้านโครงสร้างบันไดทางเข้าหลักด้านทิศใต้ ซึ่งปรับเปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ.2540 จากโครงสร้างเดิมเป็นก่ออิฐฉาบผิวพร้อมที่นั่งเปลี่ยนเป็นก่อบล็อกซีเมนต์ปูกระเบื้อง 12 X 12 นิ้ว

### - ความเปลี่ยนแปลงของผังพื้นที่ใช้สอยบนเรือน

1. พื้นที่ไม่ใช้งาน คือ พื้นที่บนเรือนทั้งหมดประกอบด้วยชาน เต้น ห้องนอนพ่อ ห้องนอนลูกสาว ครัว และชานครัว เนื่องจากมีผู้อยู่อาศัยสูงอายุจึงมีการปรับพื้นที่ใต้ถุนสำหรับรองรับการใช้สอยดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า ใต้ถุนโล่งของเรือนได้ทำการกันพื้นที่เป็นห้องรับแขก และห้องนอนเพื่อความปลอดภัยและความสะดวกในการดูแลผู้สูงอายุเจ้าของเรือน มีการปลูกสร้างห้องครัว และห้องน้ำเชื่อมต่อกับตัวเรือนเดิม ส่วนพื้นที่บนเรือนไม่ได้ใช้งานเพราะใช้พื้นที่ด้านล่างมีความสะดวกในการใช้สอยของผู้สูงอายุ

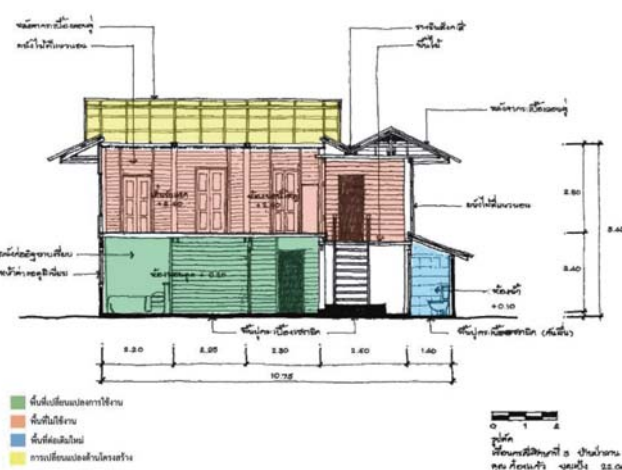


ภาพที่ 17: การวิเคราะห์ผังพื้นที่ใต้ถุน และผังพื้นที่บนเรือนกรณีศึกษาที่ 3

### - ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 พบว่า โครงสร้างบันไดทางเข้าหลักอยู่ทางด้านทิศใต้ของเรือนซึ่งมีการปรับเมื่อปี พ.ศ.2540 จากโครงสร้างเดิมเป็นก่ออิฐฉาบขัดมันพร้อมที่นั่งเป็นก่อบล็อกซีเมนต์ปูกระเบื้อง 12 X 12 นิ้ว ส่วนการต่อเติมครัว และห้องน้ำโดยใช้ระบบเสาไม้ ไม้มีคานรับพื้นเพราะพื้นใช้คอนกรีตเทบนดิน หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ระบบบะเส จันทัน และมีไม้ระแนงสำหรับเกี่ยวกระเบื้องมุงหลังคา สำหรับเรือนครัวใช้มีการปรับเปลี่ยนจากหลังคากระเบื้องซีเมนต์เป็นกระเบื้องลอนคู่ ซึ่งเปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ.2540 โดยเปลี่ยนไม้กั้นฝ้าจากไม้ระแนงขนาด 1 X 1 นิ้ว เป็นไม้ระแนงขนาด 1 1/2 X 3 นิ้ว

ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงทางขึ้นบันได และโครงสร้างไม้หลังคาให้เหมาะกับวัสดุที่เปลี่ยนแปลง สำหรับเรือนครัว และห้องน้ำใช้ระบบโครงสร้างสมัยใหม่เพื่อประหยัดงบประมาณในการสร้างและตามความคุ้นชินของช่างฝีมือในท้องถิ่น



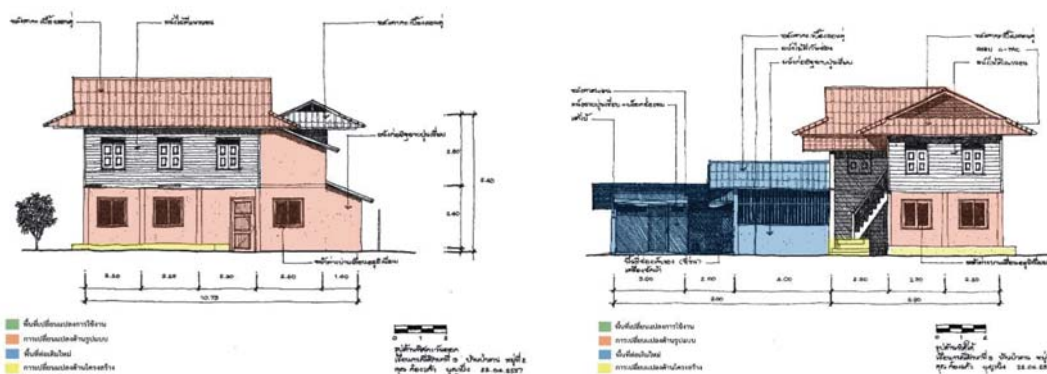
ภาพที่ 18: รูปตัดและโครงสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 3

### - ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือน

ใต้ถุนโล่ง มีความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือน คือ กั้นเป็นห้องด้วยบล็อกซีเมนต์ ฉาบเรียบ ทาสี, บันไดไม้ด้านหน้าและด้านหลังมีหลังคาคลุม ส่วนเรือนครัวและห้องน้ำใช้รูปแบบของเสาไม้ ผนังใช้บล็อกซีเมนต์ฉาบเรียบทาสี มีความสูง 0.90 เมตร เหนือผนังขึ้นเป็นช่องลมไม้ทางตั้งตีเว้นช่อง วัสดุผนังหลังคาเรือนครัวและห้องน้ำเป็นกระเบื้องลอนคู่

ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพบว่า ใต้ถุนโล่งถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นก่อบล็อก ฉาบเรียบ ทาสี หน้าต่างเป็นอลูมิเนียมซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ มีการสร้างเรือนครัวและห้องน้ำเชื่อมต่อกับตัวเรือน

รูปผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนค่อนข้างมากบริเวณใต้ถุนเรือนเนื่องจากความความปลอดภัยและการพยาบาลเจ้าของเรือนที่สูงอายุ รูปแบบที่ต่อเติมโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ผสมกับของเดิมที่มีอยู่แล้ว



ภาพที่ 19: รูปด้านและการวิเคราะห์รูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 3

## 5. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านที่ตั้งของเรือนกลุ่มที่ 1 คือ เรือนที่ติดอยู่กับถนนสายหลักจะมีแนวโน้มว่าจะมีการปลูกสร้างอาคารเพื่อการพาณิชย์มากขึ้น เรือนในกลุ่มที่ 2 คือ เรือนที่ไม่ได้อยู่ในถนนหลักความเปลี่ยนแปลงของเรือนจะขึ้นอยู่กับการใช้งานของเจ้าของ และเรือนในกลุ่มที่ 3 คือ เรือนที่ตั้งอยู่ติดลำเหมืองสาธารณะ พบว่าลำเหมืองสาธารณะไม่ได้มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงใดๆ กับผังบริเวณของเรือน เนื่องจากลำเหมืองสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นลำเหมืองที่ไม่มีน้ำตลอดปี หรือที่เรียกในภาษาถิ่นเหนือว่า “เหมืองเสีย” ซึ่งจะใช้เป็นทางระบายน้ำส่วนเกินจากพื้นที่เกษตรเท่านั้น ส่วนเรือนที่ติดกับลำเหมืองที่มีน้ำตลอดปี ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นเหนือว่า “เหมืองกิน” ในปัจจุบันก็ได้ใช้น้ำจากลำเหมืองแต่อย่างใด

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สาขาอาชีพรับราชการ จะเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เอนกประสงค์ให้เป็นพื้นที่สำหรับอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ห้องนอน, ห้องทำงาน ห้องทำงานบ้าน ห้องเก็บเสื้อผ้า ห้องพักผ่อนดูโทรทัศน์และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกร เป็นเรือนที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำอาคารเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร รถไถ อุปกรณ์เกี่ยวกับข้าว เป็นต้น

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามพบว่า เจ้าของเรือนทุกหลังใช้ชีวิตประจำวันอยู่บริเวณใต้ถุนเรือน เพราะบริเวณพื้นชั้นบนมีสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าว ทำให้ต้องลงมาพักอาศัยที่ใต้ถุนเรือนซึ่งมีอุณหภูมิที่เย็นกว่า เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้พื้นที่ภายในเรือนมากกว่าเมื่อก่อนที่ผู้อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร

ปัจจัยด้านสุขภาพ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยในภาพรวมนั้นได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ ทำให้ต้องมีการปรับปรุงเรือนที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ โดยพบว่า ความนิยมในการปรับเปลี่ยนจะเกิดขึ้นในส่วนใต้ถุนเรือน จากเดิมที่ไม่เคยมีการอยู่อาศัยมาให้ได้พักอาศัยได้ รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนห้องน้ำ ห้องสุขาให้ตอบโจทย์กับการใช้สอยของผู้สูงอายุ

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี จากการสำรวจพบว่าทุกเรือนมีเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ทันสมัย ทำให้พื้นที่บางพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการจัดวางและใช้สอย เช่น การแยกครัวออกจากตัวเรือนหรือต่อเติมติดกับตัวเรือน เพราะขนาดพื้นที่ของครัวและชานครัวในอดีตไม่เหมาะสมกับการตั้งวางเครื่องใช้ไฟฟ้าเหล่านั้น เช่น ตู้เย็น,เตาแก๊ส,โต๊ะรับประทานอาหาร,อ่างล้างจาน,ตู้กับข้าว เป็นต้น ส่วนอื่นๆ เช่น คอมพิวเตอร์ในพื้นที่เดินและการจัดวางโต๊ะคอมพิวเตอร์ ซึ่งขนาดเดินเล็กเกินกว่าจะจัดวางคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ทำงาน

## สัมภาษณ์

- Jankam, Yeun. (2014, April 22) Interview. Owner of Vernacular's House, 3 M.2, Tambon Toongtom Amphoe San Pa Tong, Chiang Mai Province.
- Intajak, Arporn. (2014, April 22) Interview. Owner of Vernacular's House, 89 M.2, Tambon Toongtom Amphoe San Pa Tong, Chiang Mai Province.
- Boonpeng, Kongkeaw. (2014, April 22) Interview. Owner of Vernacular's House, 100 M.2, Tambon Toongtom Amphoe San Pa Tong, Chiang Mai Province.

## บรรณานุกรม

- Nilmaung, Wichulada. (1998). *Karn Souksa Roobab Lae Karn chaisoi Ruen Mai Puenthin Jangwat Chiang Mai*. (In Thai) [The study of styles and usages of the vernacular timber houses in Chiang Mai]. Master of Arts Thesis in History of Architecture, Silpakorn University.
- Nimmanhamin, Krisi. (1978). *Kep pak sai sa Kep kha sai moun*. (In Thai) [Moving people to settle down in the city]. *Manussat (Humanities)*, (8), 3.
- Pajorntis, Weerachat. (2002). *Prawat karn tang vaan Wat Rongrean khong chaow Thai khoen Bann Pa Pong*. (In Thai) [History of Tai-Khoen in Baan Pa Pong]. Chiang Mai: n.p. 28.
- Panin, Ornsiri. (2008). *Ruen puen thin Thai-Tai*. (In Thai) [Vernacular House of Thai-Tai]. BKK: Faculty of Architecture, Silpakorn University
- Pankhamdao, Piyakarn. (2006). *Niwet wittaya wattanatham sueng samphan kab sathapattayakham puen tin khong Tai Khoen Korranee souksa Ban Tonhan Noi, Amphoe San Pa Tong, Jangwat Chiang Mai*. (In Thai) [Cultural ecology in relation to Tai-Khoen vernacular architecture: case study of Ban Ton Han Noi, Amphoe San Pa Tong, Chiang Mai]. Master of Arts Thesis in Vernacular of Architecture, Silpakorn University.
- Temeeyaparn, Wiwat. (1995). *Baan Thai*. (In Thai) [Thai House]. Bangkok: Advance International Printing Service.